

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.38

Роман Кецкало

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ (НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ ОБОРОНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ)

У матеріалах висвітлено роль корупційних ризиків як інструменту впливу на якість та прозорість публічних закупівель у оборонній сфері. Проаналізовано законодавчі особливості цього процесу.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, сектор оборони, Антикорупційна програма,

У державному секторі корупція часто сприймається не як виключення, а як інструмент вирішення проблем, зокрема – для пришвидшення процедур, уникнення бар'єрів, забезпечення «лояльності» контролюючих органів. Такий підхід формується внаслідок звичності корупції в суспільстві та браку дієвої та ефективної правоохоронної системи. Мусимо відзначити системний характер корупції, адже кількість корупційних проявів в державному секторі прямо пропорційна рівню корумпованості середовища, країни, регіону, галузі. Поширення тіньових практик знижує довіру до ринку, спотворює конкуренцію, посилює залежність державного сектору та бізнесу від неформальних зв'язків.

Такий стан справ має згубні наслідки для економіки країни, що виражається у розкраданні коштів на рівні державного бюджету. Так щороку Україна втрачає мільярди гривень через масштабні корупційні схеми. Серед головних причин варто говорити про інвестиційну непривабливість, утруднений доступ до ресурсів для доброчесного бізнесу, сповільнення інноваційних змін, деформація ринку що виражається у створенні привілейованих умов для «своїх» компаній, витіснення бізнесу що працює на етичних засадах тощо. Корупція також має згубний вплив на міжнародному рівні. Так у всіх ключових міжнародних рейтингах (Transparency International, Doing Business) корупція визначається як одна з головних перепон для ведення бізнесу в Україні, в цій ситуації іноземні інвестори часто обирають інші ринки саме через високі корупційні ризики.

Підтвердженням актуальності зазначеної проблеми є також дані які зафіксовані не менш впливовою «Transparency International Defence & Security» – це глобальна програма Transparency International, що базується в рамках Transparency International UK, яка оприлюднила Індекс доброчесності в оборонному врядуванні (GDI) для Східної та Центральної Європи. Станом на 2020 рік Україна отримала 41 бал і загальну оцінку D. Це означає наявність високих корупційних ризиків у секторі оборони. Найгірший показник в Україні, як бачимо з рис. 1, якраз по військових операціях. Вони отримали лише 8 балів зі 100 можливих.

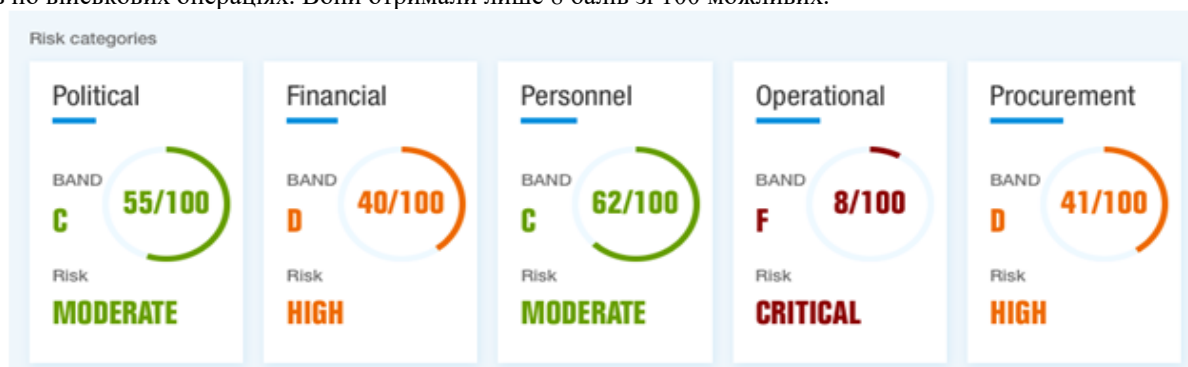

Рис. 1. Оцінка ризиків у 5 сферах згідно (GDI).

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Отже бачимо що ще до початку повномасштабного вторгнення попри критичний вплив корупції на ефективність управління ресурсами, Військова доктрина України не визнавала корупцію як окрему загрозу успіху воєнних операцій. Її згадка в наявних документах є поверхневою й фрагментарною, що вказує на

відсутність системного підходу до врахування корупційних ризиків у процесах військового планування та закупівель зокрема. Брак таких механізмів на рівні законодавства дає поштовх можливостям для зловживань на етапах логістики, закупівель, управління майном, створює додаткові вразливості для місій, зокрема в умовах бойових дій, знижує довіру до командування серед особового складу та союзників.

Стосовно антикорупційних заходів у сфері оборонних закупівель, звернемось до Державної антикорупційної програми (ДАП) на 2023-2025 роки яку схвалено Кабінетом Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220 в якій ДАП чітко ідентифікує одну з ключових загроз у секторі оборони (яка ідентифікується як проблема 2.6.2), а саме «надмірний режим засекречування та низька конкурентність під час оборонних закупівель, що сприяють зловживанням і необґрунтованим витратам бюджетних коштів» [1].

Серед ключових проблем назвемо на нашу думку найголовніші: по-перше це виконання Міністерством оборони невластивих функцій у сфері закупівель, недостатня прозорість процедур самих закупівель, обмежений рівень конкуренції що створює передумови для системних зловживань, до цього переліку можемо також віднести слабку інституційну спроможність забезпечувати контроль та ефективність витрат.

Як приклад хочемо навести найбільш руйнівний Ризик № 3 «Планування централізованих тилових закупівель без чіткого механізму та на підставі недостатніх даних, що сприяє зловживанню владою або службовим становищем під час визначення строків, переліків та обсягів закупівель під час дії правового режиму воєнного стану» який був проаналізований 18 червня 2024 року експертами Центру розбудови доброчесності в оборонному секторі (CIDS) при Міністерстві оборони Норвегії, спільно з представниками Національного агентства з питань запобігання корупції та Наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у сфері безпеки та оборони (НУОУ), провели експериментальне дослідження для оцінки вибірових корупційних ризиків у сфері централізованих тилових закупівель.

Дослідження базувалося на адаптованій до українських умов Методології управління ризиками шахрайства, корупції і контролю в оборонних закупівлях. Попри обмежену вибірку та попередній характер аналізу, було підтверджено ключову роль етапів формування потреби та визначення технічних специфікацій, які залишаються критичними точками виникнення корупційних ризиків у закупівельному процесі.

Торкаючись питання впливу та ролі корупційних ризиків в системі оборонних закупівель варто наголосити, що система оборонних закупівель починаючи із 2022 року зазнала значного навантаження у зв'язку з повномасштабною війною, що загостило існуючі структурні слабкості.

Для досягнення очікуваних стратегічних результатів у секторі оборони, Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки передбачала 10 комплексних заходів, спрямованих на усунення надмірного режиму засекречування та підвищення конкурентності оборонних закупівель, позначених як (проблема 2.6.2). Наразі жоден із заходів повністю не реалізовано. Водночас до позитивних моментів можна віднести те що розпочато роботу з імплементації передбачених механізмів. Поступові дії свідчать про наявність політичної волі та намагання адаптувати систему до стандартів належного врядування і антикорупційної відкритості, зокрема у взаємодії з міжнародними партнерами, включаючи НАТО, що сприятиме зменшенню ризиків корупції та зловживань, раціональному використанню ресурсів під час закупівель та в цілому підвищить рівень довіри до сектору безпеки і оборони.

References

1. Zakon Ukrainy Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021-2025 roky No. 2322-IX vid 20.06.2022 r. [Law of Ukraine On the Principles of the State Anti-Corruption Policy for 2021-2025 No. 2322-IX dated 20.06. 2022]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> [in Ukrainian].
2. Site «Transparency International Defence & Security». ti-defence.org. Retrieved from: <https://ti-defence.org/gdi/countries/ukraine/> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.38

Roman Ketskalo

CORRUPTION RISKS AS A FACTOR OF INFLUENCE (ON THE EXAMPLE OF THE DEFENSE PROCUREMENT SECTOR)

The materials highlight the role of corruption risks as a tool for influencing the quality and transparency of public procurement in the defense sector. The legislative features of this process are analyzed.

Keywords: corruption, corruption risks, defense sector, Anti-corruption program,

Відомості про автора / Information about the Author

Роман Кецкало, аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: rketskalo@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0006-7601-4689>.

Roman Ketskalo, PhD-student of the Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration of the Black Sea National University named after Peter Mohyla, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: rketskalo@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0006-7601-4689>.

© Р. Кецкало

Стаття отримана редакцією 04.06.2025.